

Jõustunud kohtulahendiga tunnustatud nõude ja muust täitedokumendist tuleneva nõude täitmise aegumine

Kairit Kirsipuu¹

Justiitsministeeriumi vabakutsete talituse nõunik

1. aprillil 2021 jõustusid täitemenetluse seadustikus² (TMS) ja tsiviilseadustiku üldosa seaduses³ (TsÜS) olulised muudatused täitmise aegumisest tingitud täitemenetluse lõpetamise regulatsioonis. 5. aprillil 2021 jõudis kätte aeg, mil kehtiva regulatsiooni kohaselt aegus suur hulk sundtäitmisel olevaid nõudeid. Selleks et ennetada sellest tulenevat massilist pöördumist kohtute poole, tekkis põhjendatud vajadus seadusemuudatuse järele, mis näeks seni kehtinud õigusega võrreldes ette lihtsama võimaluse lõpetada täitemenetlus täitmise aegumise tõttu.

Artiklis vaadatakse põgusalt tagasi TsÜS-i §-s 157 sätestatud aegumistähtaja kujunemisloole ja kajastatakse mõningaid küsimusi, mis viimaste seadusemuudatuste väljatöötamisel diskussiooni tekitasid. Eelkõige oli selleks täitedokumendist tuleneva nõude täitmise aegumistähtaja pikkus. Aegumist kajastatakse artiklis eelkõige nõuete sundtäitmise kontekstis.

Aegumise mõiste on avatud TsÜS-i § 142 lõikes 1, mille kohaselt aegub õigus nõuda teiselt isikult teo tegemist või sellest hoidumist (nõue) seaduses sätestatud tähtaja (aegumistähtaeg) jooksul. Kõik eraõigussuhetest tulenevad nõuded alluvad põhimõtteliselt aegumisele.⁴ Aegumise eesmärke määratletakse õiguskirjanduses erinevalt. Esmane eesmärk on **kaitsta võlgnikku**, kellel võib aja möödudes olla raskem esitada nõudele vastuväiteid, kuna tõendid ei pruugi talle olla enam kättesaadavad. Teiseks tagab aegumine võlgniku käsutusvabaduse, kuna ta ei pea lõpmatuseni hoidma vahendeid võimalike kohustuste täitmiseks.⁵ Aegumist õigustavad ka üldine **õigusrahu ja õiguskindluse põhimõte**, seetõttu teenib aegumine ka avalikke huve, kuna olukordi, mis on püsinud vaidlustamata pikema aja vältel, tuleks sellisena tunnustada ka õiguslikul alusel. Aegumine teenib ka **majanduskäibe vajadusi**, kuna see võimaldab õigusvaidlusi kiiremini lahendada ja vabastab kohtud vanade nõuete sisulise lahendamise vaidlustest.⁶ Võlgniku vaatest tuleb silmas pidada ka õiguspärase ootuse põhimõtet, st et õiguskorras eksisteerib võimalus võlgadest vabaneda ja eluga edasi minna. Kui aegumistähtaeg on ebainimlikult pikk, siis võib kujuneda olukord, kus inimene peab näiteks (kergekäeliselt) võetud laenukohustust täitma kogu oma elu. Sellega võib kaasneda olukord, kus inimene kaotab usu ja lootuse võlast kunagi vabaneda ja võlavabalt edasi elada, on oht, et inimene loobub töötegemisest ning hakkab sõltuma riigi sotsiaalsüsteemist.

Aegumise kontekstis kerkib küsimus ka **võlausaldaja õiguste kaitsest**, aegumisega võetakse temalt sisuliselt võimalus oma nõue (vara) tagasi saada. Seega kerkib aegumisega seondult

¹ Autor on üks eelnõu koostajatest.

² [RT I, 09.04.2021, 3.](#)

³ [RT I, 22.03.2021, 8.](#)

⁴ **P. Varul jt.** Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura, 2010, § 142, lk 440.

⁵ Samas (viide 4), lk 439.

⁶ Samas (viide 4), lk 439.

paratamatult küsimus võlgniku ja võlausaldaja huvide tasakaalustatusest. Aegumistähtjad peaksid seaduses olema sätestatud selliselt, et võlausaldajale oleks vähemalt üldjuhul tagatud aus võimalus oma nõuet maksuma panna.⁷ Ideaalis soovitakse, et aegumistähtaeg oleks õiglane ja arvestaks neid sisulisi põhjuseid, mis olid võlgniku vastu tekkinud nõude aluseks. Nii näiteks märgitakse TsÜS-i muutmise seaduseelnõu väljatöötamise kavatsuses⁸, et kuriteoga tekitatud kahju puhul oleks ilmselgelt ebaõiglane see, kui kuriteo toimepanija vabaneks kahju hüvitamise kohustusest kümne aastaga arvates kohtulahendi jõustumisest, millest võib-olla enamiku ajast veedab kahju põhjustaja (võlgnik) vanglas. Aegumistähtaja pikkus on hinnanguline ja sõltub ka poliitilistest otsustest. Universaalset tasakaalu õiglustunde, nõude tekkimise sisuliste põhjuste ja aegumistähtaja pikkuse vahel ei õnnestu kunagi saavutada.

TsÜS-i § 157 lõike 1 kohaselt aegub jõustunud kohtulahendiga tunnustatud nõue või muust täitedokumendist tulenev nõue **kümne aasta** jooksul. Selline regulatsioon kehtib alates 5. aprillist 2011. Enne seda oli aegumistähtaja pikkust korduvalt muudetud.

1. septembril 1994 jõustus TsÜS₁₉₉₄⁹, millega tunnistati kehtetuks kogu varasem aegumise regulatsioon.¹⁰ Täitmise kontekstis tõi see senisega võrreldes kaasa väga põhimõttelise muutuse. Varasema regulatsiooni kohaselt pidi kohus või vahekohus kohaldama aegumist sõltumata poolte avaldustest, st omal algatusel. See tähendas sisuliselt seda, et aegumistähtaja möödumisel oli õigust lõpetav tähendus. Samas oli kohtul võimalik mõjuval põhjusel möödalastud aegumistähtaeg ennistada.¹¹ TsÜS₁₉₉₄ jõustumisega seda põhimõtet muudeti. Edaspidi võis kohus aegumist kohaldada üksnes huvitatud poolte nõudel ning ei saanud aegumistähtaega enam ennistada (§ 114 lg 2). Teise olulise uuendusena reguleeriti seaduses ka kohtuotsusega tunnustatud nõuete aegumist (§ 123 lg 1).¹² Kohtuotsusega tunnustatud nõude aegumistähtajana nägi toonane seadus ette **kümne aastat**.

1. juulil 2002 jõustus¹³ uus TsÜS¹⁴, millega kaasnes aegumise regulatsioonis mitmeid olulisi muudatusi (nt varasema ühtse aegumistähtaja asemel diferentseeriti aegumistähtaegu oluliselt¹⁵). Täitmise kontekstis oli olulisim muudatus see, et TsÜS₂₀₀₂ § 157 lg 1 nägi jõustunud kohtuotsusega tunnustatud nõude või muust täitedokumendist tuleneva nõude aegumistähtajana ette **30 aastat**. Õiguskirjanduses põhjendatakse täitedokumendist tulenevate nõuete aegumiseks pikema tähtaja kehtestamist sellega, et nõue on siis juba kindlaks tehtud ja selle sissenõudmist takistavad tüüpiliselt vaid võlgniku makseraskused. Seadusandja eelistas siin võlausaldaja huve võlgniku omade arvelt, võimaldades võlausaldajal rahuldada nõude ka siis, kui võlgniku

⁷ P. Varul jt (viide 4), lk 439–440.

⁸ Tsviilseadustiku üldosa seaduse § 157 muutmise seadus. Eelnõu toimik nr [16-1170](#), lk 2.

⁹ [RT I 1994, 53, 889](#).

¹⁰ Varasem õigus, mis aegumist põhiosas reguleeris, oli Eesti NSV tsiviilkoodeks.

¹¹ P. Varul jt (viide 4), § 141, lk 435.

¹² Samas (viide 4), lk 436.

¹³ Uue TsÜS-i jõustumine 1. juulil 2002 nähti ette võlaõigusseaduse, tsiviilseadustiku üldosa seaduse ja rahvusvahelise eraõiguse seaduse rakendamise seaduse §-ga 1. [RT I 2002, 53, 336](#).

¹⁴ [RT I 2002, 35, 216](#).

¹⁵ Lähemalt saab toonaste olulisemate muudatuste kohta lugeda põhjalikult tsiviilseadustiku üldosa seaduse eelnõu [121 SE](#) seletuskirjast ja õiguskirjandusest. P. Varul jt (viide 4), 10. peatükk, lk 436.

majanduslik olukord paraneb 30 aasta jooksul.¹⁶ Samas tõdetakse, et ülipikka aegumistähtaega on praeguses muutuvast majandusolukorras ja võlgniku kaitse suurendamist vajavate arusaamade järgi siiski raske põhjendada.¹⁷ Viimase seisukohaga saab kindlasti nõustuda, sest sisuliselt tähendaks 30 aasta pikkune aegumistähtaeg (arvestades seejuures aegumise katkemise ja peatumise võimalikkust) peaaegu aegumatut nõuet ja võlgniku kaitse aspekti arvestades oleks see äärmiselt sobimatu.

Aegumistähtaja pikkuse muutmisel tuleb alati tegeleda ka küsimustega, mis seonduvad muudatuste jõustumise ajal juba kulgevate aegumistähtaegadega. Kuidas mõjutavad muudatused neid nõudeid, mis ei ole veel aegunud, kuid aeguksid näiteks kolme aasta pärast – kas need pikenevad või jäävad samaks? Nende probleemide lahendamiseks kavandatud sätted sisalduvad võlaõigusseaduse, tsiviilseadustiku üldosa seaduse ja rahvasvahelise eraõiguse seaduse rakendamise seaduses¹⁸ (VÕSRS) ja lähtuvad põhimõttest, et nõue aegub kehtiva regulatsiooni kohaselt (§ 9 lg 1), kuid võlgniku olukorra parandamiseks aegub nõue lühima võimaliku tähtaja jooksul (§ 9 lg 2).

VÕSRS-i § 9 lg 1 esimeses lauses sätestati, et tsiviilseadustiku üldosa seaduses ning võlaõigusseaduses aegumise kohta sätestatud kohaldatakse ka enne 1. juulit 2002 tekkinud aegumata nõuetele. Seaduses aegumistähtaja muutmine põhjustas rakendamisprobleeme ka praktikas. Korduvalt kerkis üles küsimus selle kohta, kas 1. juulil 2002 jõustunud TsÜS pikendas ka seaduse jõustumise ajaks veel aegumata nõuete aegumistähtaega 30 aastani, mis TsÜS₁₉₉₄ järgi oli kümme aastat. Riigikohtul tuli tõlgendada seadusandja tahet. Riigikohus asus korduvalt seisukohale, et VÕSRS-i § 9 lg 1 kohaselt kohaldus jõustunud kohtuotsusest tulenevale, 1. juuliks 2002 aegumata nõudele sellest ajast jõustunud TsÜS₂₀₀₂ § 157 lg 1, mis pikendas aegumistähtaega 30 aastale. Seda aegumistähtaega tuleb TsÜS₂₀₀₂ § 157 lg 2 järgi arvestada kohtuotsuse jõustumisest, kuid mitte enne nõude sissenõutavaks muutumist.¹⁹ Seega kui nõue ei olnud aegunud 1. juuliks 2002, pikenes selle aegumistähtaeg seniselt kümnelt aastalt 30 aastani.

Aegumistähtaja lühendamine 30 aastalt **kümnele aastale** viidi taas sisse võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seadusega²⁰ (VÕVS), mis jõustus **5. aprillil 2011**. VÕVS-i eelnõu seletuskirjas²¹ asuti seisukohale, et tol ajal kehtinud TsÜS₂₀₀₂ § 157 lg 1 nägi ette täitedokumendiga tunnustatud nõuetele erakorraliselt pika aegumistähtaja. Täpsemalt märgitakse: TsÜS § 157 lg 1 muutmine on eelnõuga kaasnevaid üks olulisemaid muudatusi. Sellega lühendatakse täitedokumendist tulenevate nõuete üldist aegumistähtaega 30 aastalt kümnele. 30-aastane aegumistähtaeg koos TsÜS § 159 järgse aegumise katkemise regulatsiooniga on võlgniku suhtes ilmselgelt ebaproportsionaalselt pikk. Nt ka Euroopa

¹⁶ P. Varul jt (viide 4), § 157, lk 498.

¹⁷ Samas, lk 498.

¹⁸ RT I 2002, 53, 336.

¹⁹ RKTko 16.12.2013 otsuse nr 3-2-1-141-13 p 21; RKTko 17.03.2014 otsuse nr 3-2-1-4-14 p 11.

²⁰ RT I, 06.12.2010, 1. Nimetatud seaduseelnõu töötas välja Riigikogu XI koosseisu õiguskomisjoni kokku kutsutud ekspertide töörühm eesmärgiga parandada majandussurutise tulemusena majanduslikult raskesse olukorda sattunud füüsiliste isikute õiguslikku olukorda.

²¹ Võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seaduse eelnõu ja seletuskiri [743 SE](#).

ühtlustatud lepinguprintsiipide (DCFR) art III.-7:202 järgi on täitedokumendist tuleneva nõude aegumistähtjaks kümme aastat, nagu see oli ka 1994. a TsÜS § 123 lg 1 esimese lause järgi. Kümneaastane aegumistähtaeg on TsÜS § 157 lg 3 järgi ette nähtud ka pankrotimenetluses tunnustatud nõuetele.²² VÕVS-i väljatöötamise käigus asuti seisukohale, et kümneaastane aegumistähtaeg täitedokumendist tulenevate nõuete puhul sobib Eesti õiguskorda paremini ja on kooskõlas Euroopas levivate suundumustega.

5. aprillil 2011 kehtima hakanud kümneaastane aegumistähtaeg kehtestati ühtmoodi kõikide täitedokumendiga tunnustatud nõuete kohta. See tähendab, et samasugune aegumistähtaeg kehtis ka kahju õigusvastasest tekitamisest tuleneva nõude või kriminaalmenetluse raames tsiviilhagi alusel väljamõistetud nõude kohta.

Pikemalt aegumistähtajalt lühemale ülemineku rakendamist reguleeriti VÕSRS-i § 9 lõikesse 4 lisatud rakendussättega. Selle sätte kohaselt lühendati ka kõikide juba varem kohtuotsuse või muu täitedokumendiga tunnustatud ja veel aegumata nõuete aegumistähtaega kuni kümne aastani, kuid seda piirati üksnes enne 1. märtsi 2011 tekkinud aegumata nõuete jaoks. TsÜS-i § 157 lõike 1 muudatus, mis nägi ette kümneaastase aegumistähtaja, jõustus aga 5. aprillil 2011 ehk 35 päeva hiljem. Ajavahemiku 01.03–05.04.2011 kohta seadusandja kindlat õiguslikku tagajärge ette ei näinud. Eelnõu seletuskirjas²³ selle erisuse kohta põhjendusi ei leidu. Praktikas tekitas selline erisus küsimusi, seetõttu see ebatäpsus ka kõrvaldati. 21. märtsil 2016 jõustunud VÕSRS-i muudatusega²⁴ asendati § 9 lõikes 4 kuupäev 1. märts 2011 kuupäevaga 5. aprill 2011.

Aegumistähtaja muutmisest tingituna tõusetusid praktikas taaskord küsimused rakendussätete kohaldamisest, eelkõige selle kohta, kas VÕSRS-i § 9 lg 4 esimene lause kehtestab TsÜS-i § 157 lg 1 uuele redaktsioonile tagasiulatuva toime. Riigikohtul tuli jälle lahendada õiguslik küsimus, kuidas tõlgendada TsÜS-i § 157 lg 1 koostoimes VÕSRS-i § 9 lg-ga 4 (alates 5. aprillist 2011 kehtivas sõnastuses). Riigikohus asus seisukohale, et VÕSRS-i § 9 lg 4 teise lause alusel on selgelt arusaadav seadusandja soov aegumistähtaja olulist lühenemist võlausaldaja huvides osaliselt tasakaalustada üleminekuperioodi kehtestamisega ning et VÕSRS-i § 9 lg 4 esimest ja teist lauset koostoimes tõlgendades on võimalik järeldada, et enne 1. märtsi 2011 tekkinud aegumata nõuetele hakkas 1. märtsist 2011 kulgema kümne aasta pikkune aegumistähtaeg, mille jooksul on võlausaldajal võimalik teostada täitedokumendist tulenevaid õigusi.²⁵

Kuigi Justiitsministeerium ei olnud 5. aprillil 2011 jõustunud seadusemuudatuste väljatöötaja, pöörduti rakendussätete kohaldamise küsimustes korduvalt selgituste saamiseks ka Justiitsministeeriumi poole. Vastustes selgitustaotlustele märgitakse, et Justiitsministeeriumi seisukohtalt on VÕSRS-i § 9 lõike 4 asukohta arvestades sätte eesmärk tuua kaasa olukord, mille alusel kõikide TsÜS-i § 157 lõikega 1 hõlmatud kohtulahendiga tunnustatud nõuete

²² Eelnõu [743 SE](#) (viide 21), seletuskirja lk 27.

²³ Eelnõu [743 SE](#) (viide 21).

²⁴ Võlaõiguseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus. [RT I, 11.03.2016, 1.](#)

²⁵ RRTKo 17.10.2013 otsuse nr [3-2-1-116-13](#) p-d 11–13.

aegumistähtaeg on kümme aastat. Seejuures algab enne muudatuste jõustumist jõustunud kohtulahendiga tunnustatud nõuete kümneaastane aegumistähtaeg alates VÕSRS-i § 9 lõikes 4 nimetatud ajast. Samas ei kohaldu kümneaastane aegumistähtaeg neile nõuetele, mille puhul 30-aastane aegumistähtaeg lõppeks varem kui alanud kümneaastane aegumistähtaeg. Seega sellised kohtuotsusega tunnustatud nõuded, mille puhul on kohtuotsus jõustunud aastal 2000, ei ole veel aegunud, kuid need võivad aeguda aastal 2021. Ilma VÕSRS-i § 9 lõike 4 lisamiseta ja TsÜS-i § 157 lg 1 muutmiseta oleks selliste nõuete aegumistähtaeg aastal 2030.²⁶

17. oktoobril 2016 esitas Justiitsministeerium kooskõlastamiseks ja huvirühmadele arvamuse avaldamiseks TsÜS-i muutmise seaduseelnõu väljatöötamise kavatsuse²⁷ (edaspidi VTK) eesmärgiga selgitada välja, kas TsÜS₂₀₁₁ § 157 lõikes 1 sätestatud aegumistähtaeg (10 aastat) vajab muutmist. Väljatöötamiskavatsuse koostamist tinginud asjaoluna märgitakse järgmist: „[...] alates 05.04.2011, mil jõustus TsÜS § 157 lg 1 uus sõnastus ja aegumistähtaeg lühenes 30 aastalt kümnele aastale, on korduvalt [...] ümarlaudadel, erialaste vestluste käigus ja pöördumiste raames juhitud tähelepanu, et erinevate huvirühmade hinnangul on kümneaastane tähtaeg täitedokumendist tuleneva nõude aegumiseks ebamõistlikult lühike. [...] Eesti Krediidihaldusfirmade Liidu hinnangul on kümneaastane aegumistähtaeg „üle elatav“, sest 10-aastane tähtaeg on piisavalt lühike ootamiseks.“²⁸

Nagu VTK-s märgitakse, oli eelduslikult 5. aprillil 2011 jõustunud VÕVS-i muudatuste eesmärgiks lihtsustada nende inimeste olukorda, kes olid majandusliku buumi ajal enda majanduslikke tulevikuväljavaateid liiga positiivselt hinnanud ja olid võtnud endale üle jõu käivaid rahalisi kohustusi. Peeti kohaseks, et inimesed ei peaks nendest väärarvestustest tingitud tagajärgi kandma 30 aastat, s.o üle poole oma majanduslikult aktiivsest elueast ning neil peaks olema ettenähtav võimalus teatud aja jooksul võlgadest lahti saada ja eluga edasi minna. Samas nõude täitmise aegumine lühenes kõigil võlgnikel, ka neil, kes on tekitanud võlausaldajale kahju oma õigusvastase käitumisega (nt kuriteoga tekitatud kahju). VTK-s asuti seisukohale, et vähemalt kuriteoga tekitatud kahju aegumistähtaeg võiks olla pikem kui kümme aastat.²⁹ Leiti, et selliste isikute puhul ei pruukinud aegumistähtaja lühendamise olla eesmärgipärane.

Väljatöötamiskavatsuse koostamise käigus analüüsiti ka teiste riikide aegumise regulatsioone. Riikides, kus on kohtulahendiga või muu täitedokumendiga tunnustatud nõude aegumist reguleeritud, võib leida aegumistähtaegu alates viiest aastast (Soomes) ja 20 aastast (Portugalis) kuni 30 aastani (Saksamaal ja Austrias). Prantsusmaal, Itaalias, Belgias, Poolas ja Taanis on olemas analoogne regulatsioon praegu Eestis kehtiva TsÜS-i § 157 lõikega 1.³⁰ VTK-s esitatud riikide võrdlusest nähtub, et riigiti on täitedokumendist tulenevate nõuete aegumistähtajad

²⁶ Justiitsministeeriumi 24. aprilli 2012. a vastus pöördumisele, viitenumber Justiitsministeeriumi dokumendihaldussüsteemis 10-4/4140; 14. mai 2012. a vastus selgitustaotlusele, viitenumber Justiitsministeeriumi dokumendihaldussüsteemis 10-4/4595.

²⁷ Tsviilseadustiku üldosa seaduse § 157 muutmise seadus (viide 8).

²⁸ Tsviilseadustiku üldosa seaduse § 157 muutmise seadus (viide 8), lk 3.

²⁹ Tsviilseadustiku üldosa seaduse § 157 muutmise seadus (viide 8), lk 1–2.

³⁰ Põhjalik võrdlus välisriikide aegumistähtaegade kohta on VTK-s (viide 8), lk 4–5.

reguleeritud väga erinevalt ning ühte head eeskju, mida oma regulatsiooni väljatöötamisel eeskjaks võtta, ei ole.

Huvirühmadelt oodati VTK-le tagasisidet selle kohta: 1) kas TsÜS-i § 157 lõikes 1 sisalduv aegumistähtaeg (kümme aastat) on teatud nõuete puhul liiga lühike; 2) kas kohaldada kohtulahendiga tunnustatud või muust täitedokumendist tulenevate nõuete aegumisele erinevaid aegumisperioode; 3) kas nende nõuete korral, millele erinevaid aegumistähtaegu kohaldada, võtta eristamise aluseks kuriteoga toime pandud tegu ja kahju õigusvastane tekitamine ja 4) kas nõuete n-ö diferentseeritud aegumiste puhul võiks aegumise pikkuseks olla 30 aastat või 20 aastat.³¹

Seega otsiti väljatöötamiskavatsusega vastust küsimusele, kas täitedokumendist tulenevate nõuete puhul oleks vajalik aegumistähtaegade pikkust diferentseerida ja ka seda, kui pikk peaks üldse olema pikem aegumistähtaeg ja kui pikk lühem aegumistähtaeg.

VTK kohta esitatud arvamustest toetas ainult üks vastaja 30-aastase tähtaja taaskehtestamist, üldiselt peeti seda aga liiga pikaks.³² Ka peeti üldiselt pikaks VTK-s välja pakutud 25-aastast tähtaega.

1. juulil 2019 jõustusid seadusemuudatused³³, millega sätestati kahju õigusvastasest tekitamisest tulenevate nõuete ja kriminaalmenetluse käigus esitatud tsiviilhagi alusel väljamõistetud nõuete aegumistähtajaks senise kümne aasta asemel **20 aastat** (TsÜS-i § 157 lg 1¹). Eelnõu seletuskirjas märgiti, et [...] on teatud hulk nõudeid, mille puhul kehtiv aegumistähtaeg ei vasta täielikult ühiskonna õiglustundele ning mille puhul on mõistlik ja asjakohane seada esiplaanile kahju kannatanud võlausaldaja huvi. [...] Säte hõlmab palju erinevaid nõudeid, mille puhul pole võlausaldaja saanud valida, kellega ta võlasuhtesse astub. [...] Seetõttu aitab aegumistähtaja pikendamine tagada suuremat sotsiaalset õiglust.³⁴ Seega on alates 1. juulist 2019 pikema aegumistähtajaga hõlmatud nii kriminaalmenetluse raames esitatud tsiviilhagi alusel väljamõistetud nõue kui ka kõikvõimalikud VÕS-i 53. ptk alusel esitatavad nõuded, mida on täitedokumendiga tunnustatud. Muude nõuete puhul jäi aegumistähtaeg samaks.

TsÜS-i § 157 lg-s 1¹ nimetatud nõuete suhtes pikema aegumistähtaja rakendamise kohta lisati VÕSRS-i § 9 lõige 5.³⁵ Eelnõu koostamisel otsustati uut regulatsiooni rakendada üksnes uutele nõuetele, st nõuetele, mis tulenevad jõustunud kohtulahendist või muust täitedokumendist, mis jõustub pärast muudatuse jõustumist. Eelnõu koostajate seisukohalt oli selline lahendus kõige

³¹ Samas, lk 8.

³² Tsiviilseadustiku üldosa seaduse ning võlaõigusseaduse, tsiviilseadustiku üldosa seaduse ja rahvusvahelise eraõiguse seaduse rakendamise seaduse muutmise seadus ([627 SE](#)), lk 6.

³³ Tsiviilseadustiku üldosa seaduse ning võlaõigusseaduse, tsiviilseadustiku üldosa seaduse ja rahvusvahelise eraõiguse seaduse rakendamise seaduse muutmise seadus. [RT I, 06.12.2018, 1.](#)

³⁴ Eelnõu 627 SE (viide 32), seletuskiri lk 5.

³⁵ VÕSRS-i § 9 lg 5 kohaselt kohaldatakse tsiviilseadustiku üldosa seaduse § 157 lõikes 1¹ aegumise kohta sätestatud alates 2019. aasta 1. juulist jõustunud kohtuotsusest, kohtulikust kokkuleppest või muust täitedokumendist tulenevatele nõuetele.

enam kooskõlas õiguspärase ootuse põhimõttega ning seetõttu riivab kõigi asjaosaliste õigusi kõige vähem.³⁶

1. aprillil 2021 jõustus täitemenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seadus³⁷, millega anti kohtutäituritele pädevus täitemenetluse lõpetamiseks nõude täitmise aegumise tõttu (TMS-i § 48¹). Nimelt jõudis 5. aprillil 2021 kätte see aeg, kui esmakordselt pärast korduvaid TsÜS-i § 157 lg-s 1 tehtud muudatusi aegumistähtaja pikkuses möödus kümneaastane täitmise aegumistähtaeg kümnete tuhandete täitedokumentidest tulenevate eraõiguslike nõuete suhtes.

TsÜS-i § 143 kohaselt on aegumise kohaldamise õigus kohtul või muul vaidlusi lahendaval organil, kuid seda üksnes kohustatud isiku taotlusel. Kuni 1. aprillini 2021 ei saanud aegumist kohaldada kohtutäiturid, st kohtutäituril ei olnud õigust aegumisele tuginedes täitemenetlust lõpetada.³⁸ Täitmisel oleva tsiviilnõude kohta pidi kohustatud isik (võlgnik) nõude täitmisele aegumise vastuväite esitamiseks pöörduma kohtu poole ja esitama sundtäitmise lubamatuks tunnustamise hagi (TMS-i § 221) selleks, et saavutada täitemenetluse lõpetamine täitmise aegumise tõttu. Seega eksisteeris üsna tõenäoline risk, et 2021. aastal võib täitmise aegumistähtaja möödumisest tingituna saabuda kohtutesse arvestatav hulk hagiavaldusi sundtäitmise lubamatuks tunnustamiseks (hinnanguliselt võis see arv olla kuni 80 000), mistõttu pidid maakohatud olema valmis vastu võtma ja menetlema senisest enam kui poole rohkem tsiviilasju.³⁹ See oleks mõjutanud kohtute töökorraldust äärmiselt negatiivselt, oli oht, et menetlustähtajad kohtus pikenevad peaaegu poole võrra, riivatud saavad menetlusosaliste õigused, mh õigus asja lahendamisele mõistliku aja jooksul, ning tekib vältimatu vajadus leida täiendavaid kohtunikke ja teisi kohtuametnikke, et tulla toime suureneva töökoormusega. Selle probleemi lahendamiseks pakutigi seadusemuudatusega välja regulatsioon, mis võimaldaks inimesel kiiremini, lihtsamalt ja väiksemate kuludega lõpetada täitemenetlus nõude täitmise aegumise tõttu ning vähendaks sel viisil ka kohtutesse esitatavate avalduste hulka. Kohustuslikku kohtueelset menetlust ei sätestatud, kuid võlgnikule jäeti alternatiiv, kas esitada avaldus täitemenetluse lõpetamiseks aegumise tõttu kohtutäiturile või kohtule.

Valitud lahendus ei sündinud just huvirühmade täielikus üksmeeles. Eelnõu kooskõlastamise käigus antud arvamustes⁴⁰ leidsid kohtud, et sätestada tuleks kohustuslik kohtueelne menetlus. Kohtud leidsid, et kuna kohtutäiturite esmane avalduste lahendamine on kõige kiirem ja odavam viis täitemenetluse lõpetamiseks ning säästab kohtuid selliste avalduste menetlemisest, kus sissenõudja ei esita täitemenetluse lõpetamisele vastuväiteid, siis oleks mõistlik lahendada

³⁶ Eelnõu 627 SE (viide 32), seletuskiri lk 7.

³⁷ [RT I, 22.03.2021, 1.](#)

³⁸ Erandiks on TMS-i § 202 lg 1 ja § 207 lg 1 väärteo- ja kriminaalasjas tehtud otsuse täitmisel. Nende nõuete lõppemise kohta on TMS-is eriregulatsioon. Nii lõpeb TMS-i §-de 202, 207, 209 ja 210 järgi väärteo- ja kriminaalmenetluses määratud rahatrahvide, rahaliste ja varaliste karistuste, menetluskulude ja nendes menetlustes määratud muude avalik-õiguslike rahaliste nõuete sissenõudmine KarS-i §-s 82 sätestatud tähtaja möödumisel täitmise aegumise tõttu. Tegemist on erinevalt TsÜS-i §-st 157 õigust lõpetava tähtajaga, st et nõude lõppemisele peaks tuginema täitur ise.

³⁹ 2020. aastal saabus maakohututesse kokku 33 658 tsiviilasja, nende hulgas hagimenetluse asju 18 950. [Esimese ja teise astme kohtute menetlusstatistika 2020. a koondandmed..](#)

⁴⁰ Täitemenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seadus ([315 SE](#)). Huvirühmade arvamused on kajastatud eelnõu seletuskirja lisas.

kõik need juhtumid kohtutäituril ning suunata kohtusse üksnes sellised juhtumid, kus sissenõudja ei nõustu täitemenetluse lõpetamisega. Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koda soovastu leidis, et kohtutäiturite kanda pannakse osaliselt õigusemõistmisega seotud ülesanded ja täitesüsteem üksi ei suuda selle koormusega toime tulla.

Õigusriigi printsiibist tuleneb riigile kohustus tagada isikutele tõhus õiguskaitse sõltumatute kohtute poolt. Põhiseaduse § 146 esimese lause järgi mõistab õigust ainult kohus. Tsiiviilkohtumenetlus on üks võimalus, kuidas lahendada eraõiguslikes nõuetes täitemenetluse lõpetamine aegumise tõttu. Iga küsimuse lahendamiseks ei ole aga kohtumenetlus otstarbekas ning kaaluda tasub ka alternatiivseid võimalusi. Kohtumenetlus on riigi jaoks alati kõige kallim menetlus ning kui mõnda küsimust on kohtuväliselt võimalik tõhusalt lahendada, siis tuleks regulatsiooni pakkumisel seda silmas pidada ja kaaluda. Eelnõu koostamisel seda ka tehti ning valitud lahendus oli hoolikalt kaalutud kompromiss. Leida tuli lahendus, mis tagab nii kohtu- kui ka täitesüsteemi toimimise ka 2021. aastal, kui on oodata tavapärasest märkimisväärselt suurema hulga avalduste esitamist. Eelnõu koostajate hinnangul hajutab võimalus pöörduda võlgnikul alternatiivselt kas kohtutäituri või kohtu poole seda koormust kõige efektiivsemalt. Täiendavalt nähti ette sätted, mis peaksid soodustama võlgniku pöördumist esmajärjekorras just kohtutäituri poole (madalam tasu avalduse läbivaatamise eest, lihtsam menetlus, riigilõivu tasumisest vabastus kohtusse pöördumisel, kui eelnevalt on läbitud menetlus kohtutäituri juures⁴¹). Eelduslikult valib isik toimingute tegemiseks siiski lihtsama ja odavama lahenduse.

Võimalust otse kohtusse pöörduda võib võlgnik vajada näiteks siis, kui talle on ilmselge, et sissenõudja kavatses täitemenetluse lõpetamisele aegumise tõttu vastu vaielda ja aegumise küsimus tuleks igal juhul lahendada sisuliselt (mida kohtutäitur teha ei saa). Sel juhul on mõistlik võimaldada isikul pöörduda otse kohtusse, mitte sundida teda läbima kohustuslikku kohtueelset menetlust, mis lõppeks isiku jaoks tulemuseta. Ka ei ole täitemenetluses isikul võimalik taotleda menetlusabi menetluskulude kandmiseks. Kohustusliku kohtueelse menetluse kehtestamisel oleks takistatud nende isikute juurdepääs õigusemõistmisele, kes ei ole suutelised tasuma täitemenetluse lõpetamise avalduse läbivaatamise tasu 18 eurot, mis on üldjuhul eelduseks, et kohtutäitur võlgniku avaldust üldse läbi vaatama hakkaks. See isik, kes vajab menetlusabi menetluskulude kandmiseks, peab saama pöörduda otse kohtusse. Eeltoodud kaalutlustel eelnõus välja pakutud lahenduse kasuks ka otsustati.

Kuigi viimati nimetatud seadusemuudatusega ei muudetud aegumistähtaaja pikkust, tõstatati seaduseelnõu koostamisel taas küsimus sellest, et kehtiv kümneaastane aegumistähtaeg on liiga lühike ning see ei võimalda saavutada võla sissenõudmist täitemenetluses. Nii märkis näiteks Eesti Krediidihaldusfirmade Liit oma eelnõule esitatud arvamuses, et kümne aastaga maksavad oma võla ära ca 50% isikutest, 20%-l on kümnendal aastal võla maksmine veel poole peal ning 30% on selliseid võlgnikke, kes ei suudagi oma võlgu ära maksta. Lisaks märgiti, et kui aegumistähtaeg oleks pikem ja täitemenetlus kestaks kauem, suudaksid nendest 30% võlgnikest

⁴¹ Kohtutäituri seaduse § 41¹ lg 1 kohaselt on kohtutäiturile esitatava avalduse läbivaatamise tasu 15 eurot, millele lisandub käibemaks 3 eurot, seega kokku 18 eurot; RLS-i § 59 lg 10¹ kohaselt tuleb avalduse esitamisel kohtusse tasuda riigilõivu 30 eurot. Riigilõivu tasumisest vabastus kohtusse pöördumisel on ette nähtud RLS-i § 22 lg 1 p-s 11¹ sätestatud juhul.

oma võla ära maksta veel vähemalt 15%.⁴² Arvamuse esitaja leidis, et eelnõuga vabastatakse võlgnikud võlgade maksmisest ning see rikub igasuguse õigustuse võlausaldajate õigusi.

Täitmise aegumistähtaja lähenemine põhjustas ka üksjagu mõneti eksliku sisuga meediakajastust, justkui tooks kavandatav eelnõu endaga kaasa suure võlaamnestia ja mitukümmend tuhat täitmisel olevat nõuet lõppeksid.⁴³ Loomulikult see nii ei olnud. Eelnõuga nähti ette uus, menetlusosalistele lihtsam ja odavam võimalus täitemenetluse lõpetamiseks sundtäitmise aegumise tõttu. Mingit võlaamnestiat (nõuete lõppemist) eelnõu kaasa ei toonud, kuna selliseid muudatusi seaduseelnõu ette ei näinud. Seetõttu tuli eelnõu koostamise käigus korduvalt selgitada ka aegumise tähendust ja tagajärgi. Aegumistähtaja saabumine ei muuda võlgniku kohustust olematuks. Aegumise põhiline õiguslik tagajärg väljendub selles, et aegumine annab võlgnikule võimaluse kasutada aegumise vastuväidet ning jätta oma kohustus täitmata (TsÜS-i § 142 lg 1 teine lause). Seega nõude täitmine pärast aegumistähtaja möödumist sõltub võlgniku tahtest. Õiguskirjanduses märgitakse lisaks, et tagajärje mõttes on oluline ka see, et kui võlgnik vaatamata aegumisele oma kohustuse täidab, ei saa ta täidetut tagasi nõuda VÕS-i § 4 kohaselt. Aegunud nõude näol on tegemist mittetäieliku kohustusega VÕS-i § 4 lg 2 p 4 mõttes – võlgnik võib sellise kohustuse täita ja võlausaldaja võib selle täitmist nõuda, kuid täitmisnõuet maksuma panna võimalik ei ole.⁴⁴

Aegumistähtaja pikkuse kontekstis jäi eelnõu koostamise ajal kõlama ka ettepanek, et täitmise aegumistähtaeg peaks pikem olema nendel juhtudel, kui võlgnik hoiab tahtlikult kõrvale nõude täitmisest täitemenetluses (tal ei ole ametlikku sissetulekut, laseb töötasu üle kanda välismaa krediitiasutuse või kolmanda isiku kontole, registreerib vara teiste isikute nimele eesmärgiga vältida sundtäitmist võlgniku vara arvel jms). Inimlikust aspektist on see ettepanek täiesti mõisteta, teisalt muudaks liigne aegumistähtaegade diferentseerimine täitedokumentide täitmise liialt keerukaks. Kindlasti ei oleks sellisel alusel diferentseeritud lahendus probleemivaba ja põhjustaks pigem ülemäära uusi õigusvaidlusi, sest alati oleks vaja eraldi selgeks teha, kas täitmisest hoiti kõrvale tahtlikult ning milline aegumistähtaeg konkreetsel juhul kohaldub. See omakorda lisab kindlasti täiendavat keerukust vaidlustele, kas nõue on aegunud või mitte.

Kohtupraktikast võib leida üksjagu lahendeid, kus kohustuse tahtlikku rikkumist nõuete aegumise kontekstis on analüüsitud. Kohtuotsustest nähtuvalt on praktikas tõepoolest levinud see, et hagejad püüavad oma õiguslikku positsiooni parandada sel teel, et tuginevad kohustuse rikkumise tahtlikkusele ja väidavad, et seetõttu tuleks kohaldada pikendatud aegumistähtaega.⁴⁵ Tahtlust kohustuse täitmata jätmisel on Riigikohus näiteks sisustanud oma 16.09.2009 lahendis nr 3-2-1-79-09 (punkt 11) ja 22.09.2014 lahendis nr 3-2-1-67-14 (punkt 37), märkides, et VÕS-i § 104 lg 5 järgi on tahtlus õigusvastase tagajärje soovimine võlasuhte tekkimisel, täitmisel või

⁴² Vt lähemalt eelnõu 315 SE (viide 40), seletuskirja lisa, lk 12.

⁴³ Vaata nt **I. Naur**. [Kümneid tuhandeid võlgnikke ootab amnestia](#). – Äripäev 15.11.2020; **M. Mikhels**. [Võlast vabaks: kes on keskmine võlgnik, kes saab loota võla korstnasse kirjutamisele](#) – Rahageenius 06.04.2021.

⁴⁴ **P. Varul jt**. Võlaõigusseadus I. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura, 2006, § 4, lk 17.

⁴⁵ TsÜS-i § 146 lg 1 kohaselt on tehingust tuleneva nõude aegumistähtaeg kolm aastat. Sama paragrahvi lg 4 kohaselt on lg-s 1 nimetatud nõude aegumistähtaeg kümme aastat, kui kohustatud isik rikkus oma kohustusi tahtlikult.

lõpetamisel. Seega on kohustuse tahtliku rikkumise eelduseks õigusvastase tagajärje soovimine. Kohustuse rikkumise õigusvastane tagajärg võib olla kahju tekkimine või muu õigusvastane tulemus. VÕS-i § 1045 lg 1 p 8 järgi on kahju tekitamine lepinguvälises suhtes õigusvastane mh eelkõige siis, kui kahju tekitati heade kommete vastase tahtliku käitumisega. Ka TsÜS-i § 146 lg-s 4 ettenähtud tahtlust tuleb sisustada analoogiliselt. Seega on kohustuse tahtliku rikkumisega TsÜS-i § 146 lg 4 tähenduses tegemist juhul, kui lepingupool soovib õigusvastast tagajärge ja käitub tahtlikult heade kommete vastaselt. Riigikohtu seisukohalt kohaldub TsÜS-i § 146 lg-s 4 sätestatud aegumistähtaeg nõuetele, mis tulenevad lepingupool tahtlikult heade kommete vastasest teost, kui viimane soovib õigusvastase tagajärje saabumist. TsÜS-i § 146 lg 4 mõttes on kohustust tahtlikult rikutud juhul, kui lepingupool soovib õigusvastast tagajärge ja käitub tahtlikult heade kommete vastaselt, ning ainuüksi kohustuse täitmata jätmine (ka tahtlikult) ei ole selle sätte kohaldamiseks piisav.

Õiguskirjanduses küll märgitakse, et üldisest pikem aegumistähtaeg ei ole rahaliste kohustuste (eelkõige tasu maksmise kohustuse) rikkumise puhul välistatud, kuid see peaks kõne alla tulema vaid erandlikul juhul, kui suudetakse tõendada, et nt ostja ei kavatsenudki algusest peale asja eest maksta või laenu tagastada, kavatsedes kohe teist poolt n-ö tüsata. Ainuüksi teadlik raha maksmata jätmine ei too kaasa veel tahtlikku rikkumist selle sätte järgi. Tahtlikkust (pettuslikust) ei eeldata, seda peab tõendama nõude esitaja.⁴⁶

Eeltoodust võib seega järeldada, et kohustuse mistahes rikkumine ei ole kvalifitseeritav võlgniku tahtlusena jätta oma kohustused täitmata. Sel juhul tuleks iga kord tõendada, et võlgnik tahtlikult tegutses selle nimel, et hoida kõrvale täitemenetlusest, ning soovis tuua sellega sissenõudjale kaasa õigusvastase tagajärje. Sundtäitmise aegumistähtaja diferentseerimine sel alusel oleks ilmselgelt problemaatiline. Aegumise regulatsiooni eesmärk on muuhulgas õigusrahu tagamine. Täitmise aegumine ei vabasta põhimõtteliselt võlgnikku kohustuse täitmisest, vaid seab nõude sundtäitmisele ajalise piiri, mille ületamisel saab võlgnik esitada riigi vahendusel nõude täitmisele aegumise vastuväite. Nende võlgnike puhul, kelle nõuet ei ole õnnestunud kümne aasta jooksul täita, on üsna ebatõenäoline, et seda täidetakse ka pikema aegumistähtaja puhul.

Mõistagi tekkis eelnõu koostamise käigus veel mitmeid teisi küsimusi, mida artikli mahu piiratuse tõttu siin ei kajastatud. Seda, kas 1.aprillil 2021 jõustunud regulatsioon täidab oma eesmärgi ja avaldab soovitud mõju, on praegu veel vara hinnata. Loodetavasti suurendavad õigusselgust mõnevõrra ka TsÜS-is 1. aprillil 2021 jõustunud mõningad muudatused, mis nõude sundtäitmise aegumise kontekstis olulise tähendusega olid ja eelnõu koostamisel küsimustena üles tõusid. Kuigi kardeti, et seaduse jõustumisel hakatakse tormiliselt kohtutäiturite poole ja kohtusse pöörduma, on artikli kirjutamise ajaks esitatud avalduste arv jäänud mõõdukaks.⁴⁷ Suuremaid probleeme uute normide kohaldamisel ei ole teadaolevalt seni veel tekkinud, kuid praktika kujunemine vajabki aega. Õigusselguse huvides võib olla vajalik täpsustada seadust selle kohta, mil viisil kohaldub see regulatsioon avalik-õiguslike nõuete

⁴⁶ P. Varul jt (viide 4), § 146, lk 477.

⁴⁷ Teadaolevalt on kohtutäituritele esitatud ligikaudu 5000 ja kohtutele paarsada täitemenetluse lõpetamise avaldust.

suhtes, näiteks tsiviilkohtumenetluse seadustiku alusel riigi kasuks väljamõistetud menetluskulu, trahvi vms raha sissenõudmise nõue, mille aegumistähtaeg erineb TsÜS-i §-s 157 sätestatud tähtajast.⁴⁸

⁴⁸ Õiguskantsleri 7. juuni 2021 [märgukiri nr 6-1/211028/2103837](#) justiitsministrile.